

**«ԼՂՀ (ԱՐՑԱԽԻ) 25-ԱՄՅԱ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՁԵՌՔԲԵՐՈՒՄՆԵՐՆ ՈՒ
ԱՐԴԻ ՄԱՐՏԱՅՐԱՎԵՐՆԵՐԸ»**

միջազգային երիտասարդական գիտաժողով
15-18 սեպտեմբերի 2016թ.
Արցախ (ԼՂՀ), ք.Ստեփանակերտ

ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

**«25-ЛЕТИЕ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ НКР
(АРЦАХА):
ДОСТИЖЕНИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ВЫЗОВЫ»**

международная молодёжная конференция
15-18 сентября 2016г.
Арцах (НКР), г.Степанакерт

СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ

ԱԵԳՄՄ-ՕՄՍԱ
ԵՐԵՎԱՆ-ԵՐԵՎԱՆ
2016

Հրատարակության է երաշխավորվել Ստեփանակերտի Մեսրոպ Մաշտոց
համալսարանի Գիտական խորհրդի որոշմամբ
Рекомендовано к публикации решением Ученого совета
Университета Месроп Маштоц э.Степанакерта

ՀՏԴ 94(479.25):32.001:342:06
ԳՄԴ 63.3 (53)+66.0+67.400
L 657

Խմբագրական խորհուրդ

ի.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ ակադ. **Գ.Ս.Ղազինյան** (նախագահ), փ.գ.դ., պրոֆ., ՀՀ ԳԱԱ թղթ. անդամ **Ա.Ս.Սանասյան**, հ.գ.դ., պրոֆ. **Յ.Մ.Ավանեսյան**, պ.գ.դ., պրոֆ. **Վ.Ռ.Բալայան**, ի.գ.դ. **Վ.Վ.Գրուզդե**, ի.գ.դ., պրոֆ. **Ա.Յ.Խաչատրյան**, ք.գ.դ., պրոֆ. **Մ.Մ.Սարգսյան**, ք.գ.դ. **Ս.Ս.Մինասյան**, տ.գ.դ., պրոֆ. **Յ.Լ.Սարգսյան**, պ.գ.թ., դոց. **Ն.Է.Բաղդասարյան**, ք.գ.թ., դոց. **Խ.Ս.Գալստյան**, տ.գ.թ., դոց. **Ե.Ռ.Հայրիյան**, ի.գ.թ. **Ա.Յ.Հարությունյան**, ի.գ.թ., դոց. **Ա.Ա.Սանասյան**, ի.գ.թ., դոց. **Ս.Գ.Պետիկյան**

Редакционная коллегия

դ.յ.ն., պրոֆ., акад. НАН РА **Գ.Ս.Կազինյան** (председатель), д.ф.н., проф., член кор. НАН РА **Ա.Ս.Մանասյան**, д.п.н., проф. **Գ.Մ.Ավանեսյան**, д.и.н., проф. **Վ.Ր.Բալայան**, д.ю.н. **Վ.Վ.Գրուզдев**, д.ю.н., проф. **Ա.Գ.Խաչատրյան**, д.п.н., проф. **Մ.Մ.Մարգարյան**, д.п.н. **Ս.Մ.Մինասյան**, д.э.н., проф. **Գ.Վ.Սարգսյան**, к.и.н., доц. **Ն.Յ.Բաղդասарյան**, к.п.н., доц. **Մ.Ս.Գալստյան**, к.э.н., доц. **Ե.Ր.Հայրиян**, к.ю.н. **Ա.Գ.Արутյոнян**, к.ю.н., доц. **Ա.Ա.Մանասյան**, к.ю.н., доц. **Ս.Գ.Պետикян**

L 657 «ԼՂՀ (Արցախի) 25-ամյա պետականության ձեռքբերումներն ու արդի մարտահրավերները» միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի կյութերի ժողովածու – Եր.: ԱԵԳՄՄ, 2016, 320 էջ:

Ժողովածուում ներառված են «ԼՂՀ (Արցախի) 25-ամյա պետականության ձեռքբերումներն ու արդի մարտահրավերները» խորագրով միջազգային երիտասարդական գիտաժողովի կյութերը:

В сборнике включены материалы международной молодежной научной конференции «25-летие государственности НКР (Арцах): достижения и современные вызовы».

ՀՏԴ 94(479.25):32.001:342:06
ԳՄԴ 63.3 (53)+66.0+67.400

ISBN 978-9939-1-0465-2

© Արցախի երիտասարդ գիտնականների և
մասնագետների միավորում, 2016

**ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՏ ՀԱՎԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՎԱՐՉԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՐԹԱԿ (ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱՔԱՂԻ
ՀԱՎԱՄԱՐՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԻՆԱԿՈՎ)**

ԱՆԻ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆ

ՀՀ ԳԱԱ փիլիսոփայության, սոցիոլոգիայի և
իրավունքի ինստիտուտ, ասպիրանտ
Գիտական ղեկավար՝ փ.գ.դ., պրոֆեսոր Ալեքսանդր Մանասյան
anigrigoryan@gmail.com

2015թ. Freedom House-ի զեկույցը Լեռնային Ղարաբաղում ազատու-
թյունը գնահատում է 5 բալլ 7 բալլի սանդղակով, քաղաքացիական ազատու-
թյունները՝ 5, իսկ քաղաքական իրավունքները՝ 5¹: Սա աննախադեպ ցուցա-
նիչ է մի երկրի համար, որը միջազգայնորեն ճանաչված չէ: Այս ցուցանիշը
հատկանշական է նաև այն առումով, որ գերազանցում է տարածաշրջանում
այլ երկրների ցուցանիշները: Նշենք, որ Վրաստանը, որը համարվում է տարա-
ծաշրջանում առավել առադիմություն ցուցաբերած երկիր, ժողովրդավարա-
կան կարգերի որդեգրման տեսանկյունից 2015թ. -ի զեկույցի համաձայն
հետընթաց է գրանցել այս առումով²:

1994թ. անկախությունից ի վեր Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետու-
թյունը գրանցել է աննախադեպ տնտեսական, քաղաքական-սոցիալական
և մշակութային աճ: Օտարերկրյա այցելուներին, ովքեր հաճախ նախա-
պաշարված են այցելում ԼՂՀ՝ հետպատերազմյան թույլ զարգացած երկիր
տեսնելու սպասումով, հաճախ զարմացնում է Լեռնային Ղարաբաղի
զարգացվածության մակարդակը³: Նրանց կարծիքները թերևս ամենալավ
գնահատականն են Լեռնային Ղարաբաղի վերակառուցման մեջ իրենց
ավանդն ունեցած յուրաքանչյուրի համար և միաժամանակ պարտա-
վորեցնող՝ գոնե պահպանելու այն, ինչ տարիների ընթացքում ձեռք է
բերվել թանկ գնով: Այդուհանդերձ, երբեմն զինադադարը ապրիլյան
պատերազմից հետո նոր մտահոգությունների տեղիք տվեց: Լեռնային
Ղարաբաղի հիմնախնդրով զբաղվոց փորձագետները և հետազոտողները
մտավախություն են հայտնում, որ մեծ է նոր՝ ավելի հուժկու էսկալա-
ցիայի հնարավորությունը:

¹ Freedom House Report on Nagorno-Karabakh, 2015, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2015/nagorno-karabakh>

² Freedom House Reports, Nations in Transit, Georgia, 2016, <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2016/georgia>

³ Իմ զրույցներից տարբեր ազգության փորձագետների կամ պարզապես այցելուների հետ

Սույն հոդվածով փորձ է արվում ցույց տալ, թե ինչպես է հնարավոր ժողովրդավարական կարգերը ծառայեցնել հակամարտությունների խաղաղ հանգուցալուծմանը, և արդյոք հնարավոր է իրադարձությունների զարգացման նման սցենար:

Հիմնական վերլուծական գաղափարը պատվում է հակամարտությունների լուծման տեսություններից հայտնի ժողովրդավարական խաղաղության տեսության առանցքի շուրջ: Նշենք, որ հակամարտությունների կարգավորման/կառավարման¹ տեսությունը որպես գիտակարգ համեմատաբար նոր է. այն սկիզբ է առել Երկրորդ համաշխարհային պատերազմից հետո: Պայմանականորեն նշվում է, որ այս գիտակարգի գոնե արևմտյան դպրոցի հիմնադիրն է Յոհան Գալտունգը, ում կողմից ներմուծվել և լայն շրջանառության է դրվել այն սահմանումը, թե «խաղաղությունը պատերազմի բացակայությունն է²»: Այս գիտակարգի շրջանակներում լայնորեն ուսումնասիրության է ենթարկվել ժողովրդավարական խաղաղության տեսությունը, համաձայն որի ժողովրդավարական պետությունները չեն պատերազմում միմյանց դեմ, ինչը խորը քննադատության է ենթարկվել: Հարկ է նշել, որ էմպիրիկ նյութերը հակառակն են ապացուցում: Մասնավորապես, պատմության մեջ շատ են դեպքերը, երբ այս հիպոթեզը ապացուցվում է. որպես կանոն բերվում է Գերմանիայի և Ֆրանսիայի օրինակը:

Ժողովրդավարական խաղաղության տեսության արմատները հարկ է փնտրել Իմանուիլ Կանտի «Հավերժական խաղաղություն» աշխատության մեջ, որտեղ նա թվարկում է կայուն խաղաղության հասնելու հիմնական ուղին՝ օրենքը, որը տեղական մակարդակից արտածվում է միջազգային օրենքի վրա: Կանտը որպես միջազգային օրենքի կամ իրավունքի միակ աղբյուր դիտարկում է ժողովրդավարությունը: Մասնավորապես, նա նշում է, թե «Յուրաքանչյուր կառավարություն, որը ներկայացուցչական է, տձև հրեշ է³»:

Ժողովրդավարական խաղաղության հետևորդներից Դեյվիդ Ռուսոն, հավատարիմ մնալով այս տեսության հիմնական գծին, այն է՝ ժողովրդավարությունները չեն դիմում բռնի ուժի, ցույց է տալիս, որ ժողովրդավարությունները, առերեսվելով ավտորիտար վարչակարգի, հաճախ դիմում են ուժի՝ ի վիճակի չլինելով ճշգրտորեն հաշվարկել հակամարտության ելքը ոչ բռնի միջոցների կիրառության պարագայում⁴:

1816-1982թթ. հակամարտությունների օրինակները ապացուցում են այս հիպոթեզը:

¹ Տերմինաբանական տեսանկյունից գիտական գրականության մեջ պայմանավորվածություն չկա, թե այս երկու տերմիններից որն է գիտականորեն առավել ճշգրիտ կիրառել

² **Galtung J.**, Negative and Positive Peace, 1964, p.3.

³ **Kant I.**, Toward Perpetual Peace: A philosophical sketch, translated by M. C. Smith, London, 1917.

⁴ **Roussaeu D.**, Democracy and War Institutions, Stanford University Press, 2005 p.5.

Վարչակարգ	Պատերազմների քանակը
Ժողովրդավարություն ընդդեմ ժողովրդավարություն	0
Ավտորիտարիզմ ընդդեմ ժողովրդավարության	50
Ավտորիտարիզմ ընդդեմ ավտորիտարիզմի	68

Այս գիծը պատկերավոր նկարագրում են Բուենո դե Մեսկիտան և Լալմանը աղավառելու և բազեի օրինակով, որտեղ աղավառին դիմում է ուժի պաշտպանության նկատառումներից ելնելով¹:

Գիտական տերմինաբանությամբ ժողովրդավարական խաղաղության տեսությունը ուղիղ կապ է ենթադրում պետության ինստիտուցիոնալ կառուցվածքի և արտաքին քաղաքականության բնագավառում որոշումների կայացման միջև: Մասնավորապես, այս պարագայում այնպիսի փոփոխականներ են առաջ քաշվում, ինչպես օրինակ՝

1. Ընդդիմադիր քաղաքական ուժեր,
2. Ցանկացած արտաքին քաղաքական որոշումների անորոշ ելքը՝ որպես սպառնալիք իշխանությանը,
3. Պատերազմական գործողությունների դեպքում կրած վնասները փոխհատուցելուց խուսանավելու հնարավորությունը:

Այս եզրահանգումները ընդհանուր առմամբ տեղավորվում են Ղարաբաղյան հակամարտության ընդհանուր տրամաբանության մեջ: Այս կապակցության հարկ է անդրադարձ կատարել Մենսֆիլդ և Սնայդերի այն փաստարկին, թե անցումային ժողովրդավարությունները հակված են ցուցաբերելու առավել պատերազմական վարք՝ համեմատած ժողովրդավարական ավանդություններ գարգացրած այլ պետությունների հետ²: Որպես հիմնավորում նշվում է, որ իշխանությունների հեռացումից հետո տարբեր շահառու խմբերը, նախկին ընտրախավերը հնարավորություն են ձեռք բերում իրականացնել իրենց ամբիցիաները՝ համախմբելով հասարակության տարբեր շերտեր: Սա հիմնականում կյանքի է կոչվում 1. կեղծ գաղափարախոսության տարածման, 2. արտաքին թշնամու դեմոնիզացիայի³, 3. գանգվածային լրատվամիջոցների կառավարման և հասարակական և ռազմական սեկտորի միջև հզոր կապերի ձևավորման ճանապարհով: Նման իրավիճակը հիմնականում տիպական է ավտորիտար ռեժիմներին, երբ հոգուտ ռազմական ուժի դիմելու կայացված որոշումները

¹ **Bueno de Mesquita and Lalman, 1992**, մեջբերված է. **Rousseau D**, Democracy and War Institutions, p. 23.

² **Mansfield E. and Snyder J.**, Democratization and the Danger of War, International Security, 20 (1), 1995, p. 5–38.

³ **A. Adibekyan, A. Elibegova**, Armenophobia in Azerbaijan, Yerevan, 2015, p. 92-100.

շահարկվում են ներքին լսարանում որոշակի նպատակի հասնելու համար:

Տեսական այս հիմքը լույս է սփռում Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության դիմամիկայի և ներքին տրամաբանության վրա: Լեռնային Ղարաբաղում 1991թ.-ից ի վեր ձևավորված քաղաքական վարչակարգը բնութագրվում է որպես ժողովրդավարական: Շրջափակման մեջ գնտվող դե ֆակտո պետության պարագայում 25 տարիների ընթացքում ժողովրդավարական նման ավանդույթ զարգացնելը բարձր է գնահատվում միջազգային տարբեր ներկայացուցիչների կողմից¹: Այս առումով հարկ է անդրադառնալ պատերազմի ունեցած ազդեցությանը ժողովրդավարացման վրա: Գոյություն ունեն տեսություններ, որոնք միտված են վեր հանելու պատերազմի վնասակար հետևանքները պետության ժողովրդավարացման գործընթացների վրա: Մասնավորապես, Յորոպիցը նշում է քաղաքական և տնտեսական բարեփոխումների վրա պատերազմի բացասական հետևանքների հետևյալ հիմնական մեխանիզմները. 1. շեղում քաղաքական և տնտեսական օրակարգից, 2. հետպատերազմյան մեկուսացում, 3. իշխանության պարտություն, թուլացում, ինչպես նաև պետության ռազմականացում²: Չպետք է մոռանալ, որ նշված գործոնները վտանգավոր հետևանքների են հանգեցնում կայացած և միջազգայնորեն ճանաչված պետությունների պարագայում:

Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետության՝ որպես դե-ֆակտո անկախ պետության պարագայում պատերազմական վիճակը առավել անդառնալի հետևանքների կարող է հանգեցնել: Այս իմաստով ժողովրդավարության և հակամարտությունների կարգավորման բազմաշերտ և բազմաբովանդակ փոխկապակցվածության լուսաբանումը հնարավորություն է ստեղծում անգնահատելի բանալիներ տրամադրել այսպես կոչված «երկարատև հակամարտությունների» թնջուկը բացելու համար: Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտությունը, որը դասվում է նման հակամարտությունների շարքին³, նմանօրինակ հետազոտությունը կարևորություն է ստանում ոչ միայն գրականության մեջ գոյություն ունեցող բացը լրացնելու, այլ նաև համապատասխան քաղաքականության առաջարկություններ (policy recommendation) մշակելու համար:

Ինչպես տեսնում ենք, Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետության ձեռքբերումների ֆոնին շատ են նաև մարտահրավերները: Արիլյան դեպքերը, ինչպես նաև դրան հաջորդած իրադարձությունները ներքաղաքական կյանքում սպառնալիք են Լեռնային Ղարաբաղի՝ որպես կայացած ժողովրդավարության հասնելուն:

¹ ԼՂ-ում ընտրական գործընթացը՝ միջազգային չափանիշներին համապատասխան. Եվրախորհրդարանում Արցախի խումբ, 4 մայիս 2015, http://civilnet.am/2015/05/04/artsakh-group-european-parliament-nkr-elections/#.V4HpV_krLIU

² Donald L. Horowitz, *Ethnic Groups in Conflict*, Univrsity of California Press, Berkley, 1985

³ Broers L., "From frozen conflict to enduring rivalry", the *Journal of Nationalism and Ethnicity*, Volume 43, Issue 4, 2015.

Անի Գրիգորյան

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՏ ՀԱՎԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՀԱՐԹԱԿ (ԼԵՂՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՎԱՄԱՐՏՈՒԹՅԱՆ ՕՐԻՆԱԿՈՎ)

Քանալի բառեր՝ *Լեռնային Ղարաբաղ, հակամարտությունների կարգավորում, ժողովրդավարական խաղաղության տեսություն*

21-րդ դարում ժողովրդավարական կարգերը վերաբժնորվում են պայմանավորված համաշխարհային բեմում շարունակվող և ծագող հակամարտությունները: Այս առումով ժողովրդավարական խաղաղության տեսությունը ձեռք է բերում նոր իմաստ՝ չնայած իր համամետաբար երիտասարդ լինելուն և մեծ քննադատության արժանանալուն: Ելնելով թեմայի հրատապությունից՝ սույն ուսումնասիրությունը նպատակ է հետապնդում վերհանելու ժողովրդավարական կարգերի և հակամարտությունների կարգավորման փոխկապակցվածությունը՝ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության օրինակով: Հիմք ընդունելով այս ոլորտում ունեցած տեսական բազան՝ փորձ կարվի ցույց տալ, թե Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետությունում հաստատված ժողովրդավարական կարգերը ինչպես են ազդում հակամարտության կարգավորման հիմնական տրամաբանության վրա՝ միաժամանակ հաստատելով կամ հերքելով վերոնշյալ ժողովրդավարական խաղաղության տեսությունը:

Ани Григорян

ДЕМОКРАТИЯ КАК ПЛАТФОРМА ДЛЯ РАЗРЕШЕНИЯ КОНФЛИКТОВ(НА ПРИМЕРЕ КОНФЛИКТА НАГОРНОГО КАРАБАХА)

Ключевые слова: *Нагорная Карабах, разрешение конфликтов, теория демократического мира*

Данная статья исследует новые механизмы резолюции конфликтов на примере Нагорно-Карабахского конфликта. Основное исследование было сделано в рамках теории демократического мира этим изъясняя вопрос о взаимоотношении демократии и резолюции конфликтов. В частности статья демонстрирует что демократические институты влияют на динамику резолюции конфликтов таким образом требуя тщательного междисциплинарного изучения данной сферы. В рамках исследования изучилась как теория И. Канта как основателя теории демократического мира так и более современные подходы учитывая особенности дисциплины.

Ani Grigoryan

**DEMOCRATIC PEACE THEORY AS A PLATFORM FOR CONFLICT
RESOLUTION: THE CASE OF NAGORNO-KARABAKH CONFLICT**

Key words: *Nagorno-Karabakh, Conflict Resolution, Democratic peace
theory*

The current paper aims at addressing new mechanisms of conflict resolution on the example of Nagorno-Karabakh conflict. The main analysis has been carried out within the framework of democratic peace theory, thus shedding light upon the interconnection between democracy and conflict resolution. Particularly it demonstrates that democratic institutions leave their imprint on the dynamics of conflict resolution requiring deep investigation in this understudies field.